

УДК-378.
3-41

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
Черкаського інженерно-
технологічного інституту**

Серія:

Економічні науки

ЧИТАЛЬНИЙ
ЗАЛ

Черкаси ЧІТІ 2000

НАВЧАЛЬНИЙ
ФОНД

УДК 378.001.89:33(082)(477-46)

3 41

Друкується згідно з рішенням Вченої ради ЧІТІ від 20.11.2000 р.

Затверджено ВАК України як фахове видання з економічних наук
(Бюлетень ВАК України. – 2000. – № 6)

Головний редактор   професор **Лега Ю.Г.**

Заступник
головного редактора   д.т.н., професор **Хомяков В.І.**

Редакційна колегія:

Єресько І.Г., к.е.н., доцент

Турило А.М., д.е.н., професор

Кужельний М.В., д.е.н., професор

Харічкін О.Г., к.е.н., доцент

Кобко В.І., к.е.н., доцент

Школа І.М., д.е.н., професор

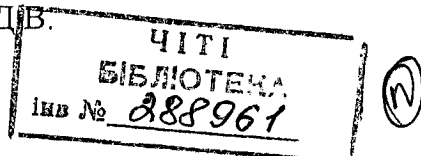
Поляков О.М., д.е.н., професор

Яценко В.М., к.е.н., доцент

Ткаченко А.П., к.е.н., доцент

Рецензент   *Кукурудза І.І.*, д.е.н., професор, академік Академії економічних наук, Черкаський державний університет ім. Б. Хмельницького

Відповідальний за випуск Тележинський Д.В.

Збірник наукових праць Черкаського інженерно-технологічного інституту. Серія: Економічні науки. – Черкаси: ЧІТІ, 2000. – 134 с.

ISBN 966-7533-06-9

У збірнику подано матеріали наукових досліджень широкого кола актуальних проблем реформування економіки України.

УДК 378.001.89:33(082)(477-46)

3 41

Редактори: *Костенко Т.В., Пономаренко А.Ю., Двірня Л.М., Сидоренко Л.М.*
Технічний редактор *Фікслер І.Ю.* Художньо-технічний редактор *Лісняк Н.І.*
Коректори: *Рудяка Л.М., Колісник Я.П.*

Підп. до друку 26.02.2001. Формат 60x84 1/8. Папір офісн. Друк оперативний. Гарнітура Таймс. Обл.-вид. арк. 10.5. Вид. № 90. Тираж 105 примірників. Ціна договірна. Черкаський інженерно-технологічний інститут, редакційно-видавничий центр ЧІТІ.
18006, м. Черкаси, бульвар Шевченка, 460, 4 к.

ЗМІСТ

<i>Хомяков В.І., Беліньська В.М.</i> Чинники, які формують структуру промисловості	3
<i>Загоруйко І.О.</i> Методологія моделювання виробничого процесу	9
<i>Гришнова О.А.</i> Інвестиції в людський капітал як чинник економічного і соціального прогресу	15
<i>Пасєка С.Р.</i> Роль освіти в національному ринку праці	21
<i>Яценко В.М.</i> Методи прогнозування економіки України	26
<i>Хомяков В.І., Імад С.А. Люббад.</i> Особливості відтворення суспільного виробництва Палестини	30
<i>Корнілова І.М.</i> Розвиток інноваційного ринку в умовах глобалізації	37
<i>Яценко В.М., Шинкаренко О.М.</i> Розвиток особистих підсобних господарств в Черкаському регіоні та їх роль у реформуванні аграрного сектора	41
<i>Хомяков В.І., Рябоконт Н.П.</i> Ефективність управління нерухомістю підприємства та проблеми її оцінки	46
<i>Чудаєва І.Б., Боклогова А.А., Шаранов В.М.</i> Об одном методе генерирования альтернатив при использовании многомерных стохастических множеств	54
<i>Благодетельева-Вовк С.Л.</i> Практичні рекомендації щодо освоєння Інтернету працівниками економічних служб підприємства	57
<i>Баранов О.Г.</i> Приклад розробки алгоритму визначення оптимуму споживача у тривимірній системі координат і аналіз ефектів заміщення та доходу	64
<i>Яценко В.М., Гавриленко В.О.</i> Інтеграція як форма реалізації ринкових виробничих відносин	69
<i>Поляков О.М., Плетінь Л.В., Нікітенко Г.В.</i> Управління агропромисловим виробництвом у ринкових умовах	75
<i>Вяткіна Т.Г.</i> Особливості розвитку фермерства в Україні	78
<i>Гребенюк С.М.</i> Регіональна політика – запорука стабілізації економіки України	84
<i>Ткаченко Є.А.</i> Економічні проблеми охорони довкілля та їх ефективність	89
<i>Співаков В.О.</i> Роль податкової системи у формуванні бюджету України	92
<i>Григор О.О., Демиденко В.В.</i> Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства	96
<i>Мостенська Т.Л.</i> Дія цінового механізму у формуванні попиту та пропозиції на ринку молочних продуктів України	100
<i>Ходжсаян А.О.</i> Державне регулювання кругообігу суспільного продукту в економіці перехідного типу	107
<i>Кирнас О.В.</i> Проблеми експорту в сучасних умовах господарювання	112
<i>Лютова Г.М., Березняк О.Г., Рогова Н.В.</i> Проблеми реформування бухгалтерського обліку в Україні	115
<i>Вожжєсов А.П.</i> Математична інтерпретація банківського ефекту	118
<i>Строкань Т.М.</i> Економічний механізм освоєння нововведень у житлово-комунальному господарстві	122
<i>Сучкова Е.Д.</i> Инвестиции как фактор экономического роста	129

МЕТОДИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

**Григор О.О.,
Демиденко В.В.**

Черкаський інженерно-технологічний інститут

В статье рассматриваются практические аспекты оценки конкурентоспособности предприятий. Предложена классификация методов оценки уровня конкурентоспособности предприятия. Рассмотрены возможности использования методов оценки уровня конкурентоспособности в практической деятельности предприятий с учетом особенности отдельных методов.

In the article practical competitiveness estimation aspects of enterprises potential are considered. The classification of an enterprise competitiveness level estimation methods is offered. The possibilities of use of the competitiveness level estimation methods in practical enterprises activity taking into account peculiarities of separate methods are considered.

Економічна система України перебуває в стані формування та бурхливого розвитку. Спостерігається зміна структури народного господарства шляхом змін пропорцій у розвитку окремих галузей промисловості та формування нових товарних ринків, що призводить до загострення конкурентної боротьби. Вітчизняні підприємства, адаптуючись до роботи в умовах ринкових відносин, потребують перегляду основних підходів до управління діяльністю. Важливе значення при цьому має застосування методів та інструментів стратегічного управління діяльністю та розвитку підприємств. Стратегічне управління, що здійснюється переважно на підприємствах, заснованих на іноземному капіталі, базується, перш за все, на системі стратегічного планування. Характерною рисою діяльності таких підприємств є наявність досвіду розробки та адаптації системи стратегічного планування до умов ринкового середовища з урахуванням специфіки діяльності підприємства.

Більшість вітчизняних товаровиробників практично не здійснюють стратегічного планування, не розуміючи його пе-

реваг. Одним із чинників невикористання стратегічного планування є відсутність стратегічного мислення серед керівників вищої та середньої ланки управління, що не дозволяє підприємству стати стратегічно зорієнтованим.

В умовах постійної мінливості ринкового середовища підприємства вимушені критично оцінювати свої можливості і враховувати загрози та ризики, що постійно виникають у зовнішньому середовищі підприємства. У цих умовах на вітчизняних підприємствах необхідно удосконалювати роботу з дослідження ринку, прогнозування розвитку подій у зовнішньому середовищі, глибокого аналізу господарської діяльності і на цій основі прийняття обґрунтованих стратегічних рішень, спрямованих на підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства та забезпечення міцних конкурентних позицій на ринку.

Погляди вчених стосовно термінології конкурентоспроможності досить різні, тому до цього часу не існує навіть загально визначеного поняття «конкурентоспроможності підприємства». Не існує чіткого набору показників, які можуть бути

покладені в основу методики визначення конкурентоспроможності підприємства. Але в умовах становлення конкурентного середовища вітчизняні підприємства починають все гостріше відчувати необхідність оцінки рівня конкурентоспроможності як продукції, так і підприємницького потенціалу в цілому.

Конкурентоспроможність підприємницького потенціалу – це комплексна порівняльна характеристика підприємства, яка відображає ступінь переваги сукупності оцінних показників його діяльності, що визначають успіх підприємства на певному ринку за певний проміжок часу відносно до сукупності показників конкурентів.

Процес оцінки конкурентоспроможності підприємницького потенціалу передбачає аналіз стратегічного рівня підприємства. Аналіз стратегічного рівня підприємства – це аналіз, у якому внутрішні характеристики трактуються у порівнянні з параметрами діяльності інших, насамперед, процвітаючих підприємств-конкурентів. Порівняльна характеристика дає змогу виявити ключові внутрішні фактори конкурентоспроможності, які допомагають підприємству забезпечувати досить тривале своє функціонування та розвиток в умовах несталого, динамічного, нерідко ворожого оточення.

Ключові фактори конкурентоспроможності являють собою комбінацію наявного виробничого потенціалу підприємства з нагромадженням у минулому досвідом його використання і сформованим іміджем, що сприяє виготовленню конкурентоспроможної продукції, завдяки реалізації якої підприємство здатне забезпечити своє виживання в довгостроковій перспективі.

Обов'язковою умовою забезпечення конкурентоспроможності підприємства є наявність конкурентних переваг. Конкурентні переваги – це те, на досягнення чого спрямовані всі стратегії у бізнесі. Конкурентні переваги формуються під впливом різних факторів: кращого викорис-

тання ресурсів, капіталу, високої якості роботи, переваг у менеджменті, маркетингу, швидкої реакції на запити споживачів, випуску нових видів продукції тощо. Конкурентна перевага однієї фірми над іншою може бути оцінена в тому випадку, коли обидві фірми задовольняють ідентичні потреби покупців, які відносяться до споріднених сегментів ринку. При цьому обидві фірми знаходяться в одних і тих же фазах життєвого циклу, інакше порівняння буде некоректним.

Слід відзначити, що конкурентних переваг можна досягти завдяки постійному удосконаленню всіх сторін діяльності підприємства. Тому для забезпечення конкурентоспроможності фірми мають постійно піклуватися про найбільш повне та ефективне використання всіх видів ресурсів, які вже є в їх розпорядженні або які будуть ними придбані для майбутнього виробництва. Конкурентоспроможність відображає результативність використання ресурсів і залежить від того, наскільки персонал здатний до інтенсивної роботи і постійного навчання. Однак фірма не завжди ставить перед собою мету отримання максимального прибутку. Вона може функціонувати за принципом безбитковості, тобто компенсації виробничих витрат. Особливо у фазах зародження: на початкових етапах, коли треба завойовувати ринок, фірма має саме такі цілі. Однак одні фірми можуть при цьому виявитися більш конкурентоспроможними, скажімо, за рахунок вищого рівня «підприємницького ресурсу», який оцінити в грошовому виразі досить складно.

Звідси випливає, що конкурентна перевага як продуктивність використання ресурсів має оцінюватися, як правило, за тривалий час, впродовж якого можуть бути досягнуті стратегічні цілі фірми. Для забезпечення виживання в умовах ринку підприємству треба формувати найбільш бажану з точки зору результативності своєї діяльності структуру стратегічного потенціалу, раціоналізувати забезпеченість

елементів стратегічного потенціалу потрібними ресурсами, пристосуватися до умов національної економіки країни.

Одним з основоположних завдань стратегічного управління діяльності підприємства є визначення підприємницького потенціалу діючого підприємства, тобто комплексна оцінка рівня розвитку процесів управління, техніки, технології, інноваційної активності, кваліфікації персоналу, забезпеченості фінансовими ресурсами.

Потенціал підприємства вказує на ступінь стабільності бізнесу та можливості його розвитку, і оскільки підприємство функціонує на конкурентному ринку, то актуальною проблемою, крім визначення потенціалу, стає також визначення конкурентоспроможності підприємства, яка виявляється шляхом порівняння потенціалів фірм конкурентів і детермінує життєздатність фірми на конкретному ринку.

Нині існує багато методик оцінки конкурентоспроможності продукту. Цей факт можна пояснити тим, що конкуренція між виробниками впливає на поверхню ринкових відносин через конкуренцію між товарами. Але підприємство у своїй діяльності не може спиратися тільки на конкурентоспроможність товару. В ринкових відносинах критерієм економічної ефективності стає конкурентоспроможність підприємства. У таких умовах важливою проблемою стає кількісна оцінка рівня конкурентоспроможності підприємства та управління нею.

Для вирішення проблеми підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства необхідна конкретна та зручна методика оцінки цього рівня. Розглянемо зміст існуючих методів. Всі вони є доволі різними і використовують для вимірювання рівня конкурентоспроможності підприємства різні показники.

Методи оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства можна згрупувати за такими підходами:

1) продуктивний підхід, який полягає у визначенні конкурентоспроможності

підприємницького потенціалу на основі оцінки конкурентоспроможності продукту (товарних груп) підприємства. В межах продуктового підходу використовуються матричні методи (матриці Бостонської консультативної групи (БКГ), Мак Кінзі, балансу "життєвих циклів" стратегічної зони господарювання (СЗГ)) та формалізований метод;

2) статусний підхід, який полягає у визначенні показників конкурентного статусу фірми (КСФ). Статусний підхід передбачає використання методу Ансоффа та методу Градова;

3) експертний підхід, який полягає в оцінці різних факторів, що формують конкурентоспроможність потенціалу підприємства, шляхом урахування експертних оцінок. До експертних методів відносяться: SWOT-аналіз, квадрат потенціалу, багатокутник конкурентоспроможності, метод американської асоціації управління, метод Кохена, метод рангів, матриця стратегічних ресурсів.

Сутність, переваги та особливості застосування вказаних методів описані в спеціальній літературі [1; 2; 3; 4; 5; 6].

В цілому до переваг матричних методів можна віднести можливість наочного подання результатів оцінки, можливість прогнозування майбутнього, можливість визначення конкретних заходів щодо підвищення рівня конкурентоспроможності. Недоліками матричних методів є значна спрощеність моделей, неможливість оцінити продукти (СЗГ), які знаходяться на середніх позиціях, неможливість отримання чисельного значення конкурентоспроможності підприємства; неможливість визначення факторів, які впливають саме на таке розташування СЗГ у самому підприємстві; неможливість визначення, що саме впливає на зміну позицій СЗГ [1].

Формалізований метод, запропонований Ю.Б. Івановим, визначає кількісний показник, який включає в себе два елементи: критерій, що відбиває ступінь задоволення потреб споживачів, і крите-

рій ефективності виробництва. Перевагами даного методу є кількісна оцінка та можливість визначення фактора, що впливає на зниження рівня конкурентоспроможності, і проведення заходів щодо його підвищення. Недоліками методу є те, що не наводяться показники ефективності виробництва і їх інтегральний показник, а також те, що порівняння проводиться тільки з одним конкурентом, який може бути обраний некоректно.

Суттєвими недоліками статусних методів (метод Ансоффа, метод Градова) є те, що їх важко використовувати в практичній діяльності через невизначеність деяких показників, а також те, що підприємство може мати високий рівень конкурентоспроможності на даному ринку в певний час, навіть якщо воно не використовує оптимальну стратегію та оптимальний потенціал.

Експертні методи оцінки потенціалу підприємства широко застосовуються в практичній діяльності. Переваги експертних методів: найбільш ефективні в умовах складного доступу до інформації про конкурентів; охоплюють усі чинники, включаючи навіть ті, які важко кількісно вимірювати; прості у використанні. Можливим недоліком може бути деяка неточність в оцінці, викликана суб'єктивністю думок експертів та рівнем їх компетентності в різних галузях.

Застосування того чи іншого методу оцінки конкурентоспроможності підприємницького потенціалу в практичній діяльності підприємств залежить від ряду ситуаційних факторів, таких як: тип підприємства, галузь, в якій працює підприємство, рівень диверсифікації, специфіка продукції підприємства, тип ринку та рівень конкуренції на ньому, стадія життєвого циклу продукції та підприємства, наявність необхідної інформації про діяльність підприємств-конкурентів тощо.

Особливістю вказаних методів є те, що вони дають можливість оцінити конкурентоспроможність підприємства з урахуванням окремих аспектів його діяльності в ринковому середовищі. Тому з метою отримання більш обґрунтованих та точних оцінок рівня конкурентоспроможності підприємства доцільно використовувати кілька методів оцінки конкурентоспроможності підприємства. При цьому вибір методів має здійснюватися з урахуванням можливості використання різних підходів (продуктового, статусного, експертного) до оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства. Це дозволить уникнути отримання неповних, односторонніх оцінок та комплексно оцінити рівень конкурентоспроможності підприємства. Повнота та достовірність інформації про реальний рівень конкурентоспроможності підприємства є обов'язковою передумовою розробки ефективного стратегічного плану розвитку підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ансофф И. Стратегическое управление: Пер. с англ. – М.: Экономика, 1989.
2. Экономическая стратегия фирмы / Под ред. А.П. Градова. – С.-Пб: Специальная литература, 1995.
3. Ламбен Ж.-Ж. Стратегический маркетинг. Европейская перспектива. – С.-Пб.: Наука, 1996. – 589 с.
4. Репіна І.М. Підприємницький потенціал: методологія оцінки та управління // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – 1998. – № 2. – С. 262-271.
5. Шершньова З.Є., Оборська С.В. Стратегічне управління: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 1999. – 384 с.
6. Юданов А.Ю. Конкуренция: теория и практика. Учебно-практическое пособие. – М.: ГНОМ-ПРЕС, 1998. – 384 с.